

leerstijl, het uitgesproken zelfbewustzijn en de juiste *skills* bieden de sleutels tot persoonlijk succes. Daarbij gaat het om een duidelijke kijk op het zelf die mogelijk moet maken om zichzelf voortdurend bij te sturen. De achterliggende idee is dat op die manier wisselende contexten niet langer worden ervaren als bedreigend, maar dat ze, op basis van de verworven competenties en inzichten, iedere keer een op-nieuw te beheersen uitdaging vormen.

Het lijkt wel alsof het hoogste idee dat we van de mens hebben, er één is van een individu dat volledig kenbaar is voor zichzelf, vol vertrouwen en met een volledige controle over zijn denken, handelen en voelen. ‘Zelfsturing’ heet dat in managementfilosofieën. Problemen die de werknemers kunnen oplossen, moeten zij ook mógen oplossen. Studenten stellen zelf hun programma’s samen. Kinderen beslissen zelf wat zij *leuk* vinden. Het kind binnen dit nieuwe Utopia lijkt op miraculeuze wijze boven alle historische, literaire en filosofische stromingen te staan. Alsof hij nooit ontdekken zal dat de boeken van Anne Provoost, *de Lijdensvanger* van Thierry de Cordier en het tedere, muzikale proza van Herman van Veen ons kunnen ontdoen van de gevaarlijke idee dat we onszelf tot in de perfectie kunnen realiseren. Kortom, een manier van denken en handelen waarin we verwijderd raken van enkele van de meest fundamentele karakteristieken van het menselijk leven, toegankelijkheid en eindigheid.

Wanneer de belevenissamenleving en haar idee van zelfverwerkelijking een grote invloed uitoefenen op de ontwikkelingen in onze samenleving, als zij diep binnendringen in onze praktische levens en grote invloed gaan uitoefenen op onze overtuigingen en verwachtingen, dan is er sprake van een algemeen maatschappelijke of culturele dreiging. Als wij onszelf niet langer ter discussie durven stellen, kunnen we ook de samenleving niet meer beoordelen en daarmee verliezen we de mogelijkheid om te kiezen voor een humanere wereld. De liberale en democratische wereld van vandaag presenteert zich immers op een zodanige wijze dat het niet langer noodzakelijk lijkt om een radicaal andere wereld te wensen. Die gerealiseerde liberale democratie wordt immers reeds volledig geleid door het principe van de vrijheid en de autonome keuze. De enige vragen die dan nog lijken toegestaan, zijn die vragen waar niemand iets van heeft te duchten. Het zijn vragen die slechts in het teken staan van het interessante, het opwindende en het betoverende. Men spreekt dan over ‘de triomf van het realisme’: wat fout loopt in de wereld, heeft alleen maar te maken met een tekort aan ontwikkelingskansen.

Siena, zomer 2001. In het Centro Arte Contemporana loopt Il Dono/The Gift, een expositie over het geven in zijn meest diverse betekenissen. Op de eerste verdieping van het Palazzo dell Papesse, het statige paleis waar het CAC gehuisvest is, treffen acht foto's me heel diep. Ze verhalen een performance van Marina Abramovic, die dateert van de tweede helft van de jaren zeventig in een druk bezocht museum. Gedurende acht uur wenst Abramovic zich over te leveren aan haar publiek en dit liggend op een tafel, met rond haar bloemen en verf maar ook een geladen wapen, een bijl en enkele flessen. Ze daagt de bezoeker uit met haar de confrontatie aan te gaan. De foto's tonen onder meer een naakte, beschilderde Abramovic met snijwonden in armen en benen en een gespannen ogende bezoeker die het wapen op Abramovic's slaap gericht houdt. Deze beelden en het bijhorende verhaal zijn fascinerend en weerzinwekkend. Ze doen aan opvoeding denken.

De kunsten wijzen ons op het telkens terugkerende tekort als wij onszelf proberen mee te delen. Kunst is niet *leuk*. Kunst voor kinderen en jongeren moet daarom meer durven zijn dan onschuldig ogend vermaak. Het gaat erom kinderen en jongeren te prikkelen, voorbij het platte cliché, voorbij het dictaat van het positieve. Slechts kunst en cultuur weten de pijn van het zijn en het verlangen naar een andere werkelijkheid wakker te houden, niet alleen door identificatie, maar door bijvoorbeeld ook vervreemding voorop te stellen. Vervreemding laat ons toe *andere* vragen te stellen, voorbij de eigen leefwereld, in volle confrontatie met andere leefwerelden.